

BA108 Starší dějiny baltického prostoru v evropském kontextu

Halina Beresnevičiūtė Nosálová, Ph. D

Syllabus

Cílem tohoto kurzu je seznámit studenty s tendencemi historického vývoje ve východním Pobaltí v době evropského středověku. Kurz projednává otázky etnogeneze pobaltských národů, vznik státních útvarů a formování stavovské společnosti ve (převážně východním) baltickém prostoru. Studenti se také seznamují s několika historickými středověkými prameny, vztahujícími se k regionu.

Kurz nahlíží na širší kontext evropského středověku, neboť celoevropské střety mezi císařem a papežem, mezi latinskou a řeckou a pak protestantskou a katolickou Evropou měly svoje specifické následky pro historický vývoj východního Pobaltí. Zvláštní pozornost je věnována institucím a ideologií křesťanského státu, šlechtického a měšťanského stavu a rytířského řádu v té době a místě, odkud byli tyto instituce „exportované“ do východního Pobaltí.

Hodnocení: 1. Možnost: Referát na zadané téma podle doporučené historické literatury anebo historického pramene, a jeho prezentace na předepsané hodině: (maximálně 5 bodů), aktivita v seminární diskusi (maximálně 5 bodů) a závěrečná zkouška: písemná odpověď na zadané 1 téma z 3 (maximálně 5 bodů). **2. Možnost:** Aktivita v seminární diskusi (maximálně 5 bodů) a závěrečná zkouška: písemná odpověď na 3 zadaná témata (maximálně 10 bodů). **3. Možnost jen pro předem omluvené studenty na studijních pobytech:** Zpracování povinné četby a referátní literatury k 3 vybraným tématům (10 str. každé) a závěrečná zkouška: písemná odpověď na 3 zadaná témata.

Minimální počet bodu: 12.

Rozvrh a témata

17.02. Úvod, zápis k referátům.

24.02.

1) Baltové a (Ugro)Finové mimo křesťanskou Evropu (do 10. století). Nejstarší zmínky v historických pramenech evropského středověku.

Povinná četba: Luboš Švec, Vladimír Macura, Pavel Štol, *Dějiny Pobaltských zemí*. Nakladatelství Praha, Lidové Noviny, 1996: S. 7-23, Eino Juttikala, Kauko Pirinen, *Dějiny Finska*. Praha, Nakladatelství Lidové Noviny, 2001. S. 7-19,

Referát 1: Mati Laur, Tonis Lukas etc. *History of Estonia*. Tallinn, 1997. P. 9-22.

Referát 2: Zigmantas Kiaupa, *History of Lithuania*, Vilnius, Baltos lankos, 2002, S.

13-31.

3.03.

2) Křesťanská Evropa 10. - 13. století: Evropa řecká a latinská. Svatá říše římská a Německé království. Křížové výpravy a rytířské řády.

Povinná četba: Jacques Le Goff, *Kultura středověké Evropy*. Odeon, 1991. S. 58-120.

Referát: Křížové výpravy a misie, ideologie křížáckých válek a tolerance dle knih John H. Mundy *Evropa vrcholného středověku 1150-1300*. Vyšehrad, 2008. S. 49-62 a Jacques Le Goff, *Kultura středověké Evropy*. Odeon, 1991. S. 150-161.

10.03.

3) Severní Evropa 9. až 11. století: vikingská expanse. Království dánské a arcibiskupství hambursko-brémské. Hansa.

Povinná četba: David Kirby, Merja-Liisa Hinkkanen. *The Baltic and the North Seas*. London and New York: Routledge, 2001. P. 103-119. Eino Juttikala, Kauko Pirinen, *Dějiny Finska*. Praha, Nakladatelství Lidové Noviny, 2001. S.19-23.

Referát 1: Mati Laur, Tonis Lukas etc. *History of Estonia*. Talinn, 1997. P. 23-37.

Referát 2: T. K. Derry, *A History of Scandinavia*, University of Minesota Press, 2000. S. 16-35 (Google books)

Referát 3: Obyvatele baltického regionu dle kroniky Adama Brémského *Činy Biskupů Hamburského kostela: velká kronika Evropského severu*. Praha: Argo, 2009.

Referát 4: Alexandr Zimák, *Hanza: obrazy z dějin severského námořního obchodu*, Praha, 2002.

17.03.

4) Střední Evropa 10. -13. století: počátky českého, polského a uherského státu.

Povinná četba: František Dvorník, *Zrod střední a východní Evropy: mezi Byzancí a Římem*. Praha, 1999. S. 161-211.

Referát 1: František Dvorník, *Zrod střední a východní Evropy: mezi Byzancí a Římem*. S. 57-114.

Referát 2: František Dvorník, *Zrod střední a východní Evropy: mezi Byzancí a Římem*. S. 115-160.

Referát 3: Jerzy Kłoczowski (ed.), *Historia Europy Środkowo-Wschodniej*. T. 1. Lublin, 2000. 35-66.

Referát 4: Počátky polského státu a jeho styky s Balty dle kroniky Galla Anonyma *Kronika a činy polských knížat a vládců*. Praha, Argo 2009.

24.03.

5) Východní Pobaltí (od Prus po Finsko) v 10. až 13. století: pronikání křesťanství.

6) Řádová území v Prusích a v Livonsku.

Povinná četba: Luboš Švec, Vladimír Macura, Pavel Štol, *Dějiny Pobaltských zemí*. Praha, Nakladatelství Lidové Noviny, 1996. S. 23-48. Eino Juttikala, Kauko Pirinen, *Dějiny Finska*. Praha, Nakladatelství Lidové Noviny, 2001. S. 24-49.

Referát 1: Obraz pohanské kultury baltických národů podle německého překladu Livonské kroniky Jindřicha Lotyše (Henricus de Lettis).

Referát 2: T. K. Derry, *A History of Scandinavia*, University of Minesota Press, 2000. S. 36-63.

Referát 3: Mati Laur, Tonis Lukas etc. *History of Estonia*. Talinn, 1997. P. 38-70.

Referát 4: Henry Bogdan, *Řád německých rytířů*. Praha: Garamond, 2009. S. 1-111

31.03.

7) Vznik a expanse litevského státu.

8) Velké politické projekty XIV. století. Karel IV, Kazimír Veliký, Algirdas a Kęstutis.

Povinná četba: Halina Beresnevičiūtė-Nosálová, *Litva*. Praha, Libri 2006. 28-54, Denis Hay, *Evropa pozdního středověku 1300-1500*. Vyšehrad, 2010. S. 189-203.

Referát 1: Steven C. Rowell *Lithuania Ascending. A Pagan Empire within East-Central Europe 1295-1345*. Cambridge, 1994. P. 289-304.

Referát 2: Jerzy Kłoczowski (ed.), *Historia Europy Środkowo-Wschodniej*. T. 1. Lublin, 2000. 110-116.

Referát 3: Henry Bogdan, *Řád německých rytířů*. Praha: Garamond, 2009. S. 112-175.

07.04.

9) Krevská a Kalmarská unie. Katolický křest Litvy.

Povinná četba: Halina Beresnevičiūtė-Nosálová, *Litva*. Praha: Libri 2006. 55-61. Eino Juttikala, Kauko Pirinen, *Dějiny Finska*. Nakladatelství Lidové Noviny, Praha, 2001. S. 50-53, Denis Hay, *Evropa pozdního středověku 1300-1500*. Vyšehrad, 2010. S. 170-188.

Referát 1: Křest Litvy dle knihy Jana Stejskala, *Podivuhodný příběh Jana Jeronýma*. Praha, 2004.

Referát 2: T. K. Derry, *A History of Scandinavia*, University of Minnesota Press, 2000. S. 64-73

Referát 3: Stephen Turnbull *Grunwald/Tannenberg 1410*. Praha, 2008.

Referát 4: Stanisław Wielgus *The Medieval Polish Doctrine of the Law of Nations: Ius Gentium*. University press of the Catholic University of Lublin, 1998.

14.04.

10) Vývoj stavovské společnosti ve středověkém polském království a v litevském velkoknížectví po přijetí katolické víry.

11) Ekonomický vývoj Baltického prostoru ve středověku.

Povinná četba: Halina Beresnevičiūtė-Nosálová, *Litva*. Praha, Libri 2006. 61-69, 71-73., Denis Hay, *Evropa pozdního středověku 1300-1500*. Vyšehrad, 2010. S. 25-28, 35-51.

Referát 1: Jerzy Kłoczowski (ed.) *Historia Europy Środkowo-Wschodniej*. T. 1. Lublin, 2000. S. 66-76.

Referát 2: Jerzy Kłoczowski (ed.) *Historia Europy Środkowo-Wschodniej*. T. 1. Lublin, 2000. S. 127-138.

Referát 3: Zigmantas Kiaupa, *The history of Lithuania*. Vilnius, 2002. P. 62-95 (v 1. vydání 46-76.)

Referát 4: Jolanta Choińska-Mika „Utváření polského parlamentarizmu v době jagellonské“ in Maciej Ruczaj (Ed.), *Jagellonské dědictví. Kapitoly z dějin středovýchodní Evropy*. Brno, CDK 2012. S. 23-50

21.04.

12) Vzestup Moskvy. Florentská unie a pád Cařihradu. Politická situace v střední východní Evropě 15-16. st.

Povinná četba: Halina Beresnevičiūtė-Nosálová, *Litva*. Praha, Libri 2006. 69-71, 74-77. Eino Juttikala, Kauko Pirinen, *Dějiny Finska*. Nakladatelství Lidové Noviny, Praha, 2001. S. 53-65,

Referát 1: Denis Hay, *Evropa pozdního středověku 1300-1500*. Vyšehrad, 2010. S. 204-247.

Referát 2: Denis Hay, *Evropa pozdního středověku 1300-1500*. Vyšehrad, 2010. S. 257-273.

28.04.

13) Náboženská, sociální a politická diferenciacie společnosti v Litevském Velkoknížectví v 16. století. Konflikty a kompromisy. Lublinská unie.

Písemnictví Litevského velkoknížectví.

Povinná četba: Halina Beresnevičiūtė-Nosálová *Litva*. Praha, Libri 2006. 77-85, Luboš Švec, Vladimír Macura, Pavel Štol, *Dějiny Pobaltských zemí*. Praha, Nakladatelství Lidové Noviny, 1996. S. 67-76.

Referát 1: Zigmās Kiaupa *The history of Lithuania*. Vilnius, 2002. P. 96-108 (v 1. vydání 124-151)

Referát 2: Jerzy Kłoczowski (ed.), *Historia Europy Środkowo-Wschodniej*. T. 1. Lublin, 2000. 169-182.

Referát 3: Misijní činnost (českých) františkánů mezi jinověrci a zejména na Litvě a Rusi podle knihy Petra Hlaváčka *Čeští františkáni na přelomu středověku a novověku*. Academia, Praha 2005 a článku Petr Hlaváček „Františkáni a jejich působení na periferiích Evropy/křesťanstva v pozdním středověku“ in Petr R. Beneš, Petr Hlaváček, Ctirad V. pospišil et al. *Františkánství v kontaktech s jiným a cizím*. Praha 2009. S. 125-134.

05.05.

14) Počátek a šíření reformaci církví v řádovém statě. Úpadek a sekularizace řádových území.

15) Reformace ve Finsku.

Povinná četba: Halina Beresnevičiūtė-Nosálová, *Litva*. Praha, Libri 2006. S. 74-79. Luboš Švec, Vladimír Macura, Pavel Štol, *Dějiny Pobaltských zemí*. Praha, Nakladatelství Lidové Noviny, 1996. S. 77-84. Eino Juttikala, Kauko Pirinen, *Dějiny Finska*. Nakladatelství Lidové Noviny, Praha, 2001. S. 65-84.

Referát 1: Mati Laur, Tonis Lukas etc. *History of Estonia*. Talinn, 1997. P.71-86.

Referát 2: Mati Laur, Tonis Lukas etc. *History of Estonia*. Talinn, 1997. P. 86-96.

Referát 3: Miloš Řezník, *Pomoří mezi Polskem a Pruskem*, Nakladatelství Karolinum, 2001, S. 22-44.

Referát 4: Henry Bogdan, *Řád německých rytířů*. Praha: Garamond, 2009. S. 175-211.